

Kirja-arviot

Titus Hjelm

Uskontoa ja terrorismia käsittelevää perusteosta etsimässä

Juergensmayer, Mark (2001). *Terror in the mind of god: The global rise of religious violence*. Berkeley: University of California Press, 316 s.

► Kun University of California Santa Barbaran sosiologian ja uskontotieteen professori Mark Juergensmayerin kirja *Terror in the mind of god* julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2000, terrorismi oli suurimmalle osaa amerikkalaisista tuttu, mutta enimmäkseen kaukainen asia. Syyskuun 11. päivä 2001 muutti kaiken, ja kirjan uudistetusta painoksesta tuli – ainakin akateemisten opusten mittakaavalla – pienoinen bestseller. Vuoden 2001 jälkeen pysyväksi todellisuudeksi muodostunut globaali sota terrorismia vastaan on nostanut uskonnon roolin yhä vahvemmin esille ja erityisesti käsitteestä ”muslimiterroristi” on tullut arkipäivän puhekieltä. Juergensmayer kuitenkin huomauttaa, että uskonnollisesti motivoituneen väkivallan nousu alkaa jo 1970-luvulta eikä rajoitu millään tavalla ainoastaan islamin pariin.

Terror in the mind of god -kirjan lähtökohtana on asetelma, jota voisi kutsua uskonnollisen terrorismin paradoksiksi: Juergensmayerin omien sanojen mukaan kirja ei käsittele sitä, kuinka pahat ihmiset tekevät pahoja tekoja, vaan sitä kuinka hurskaat (*pious*) ja eettiseen maailmankuvaan sitoutuneet ihmiset päätyvät väkivaltaan. Kirjan lähestymistapa on enimmäkseen sosiologinen. Juergensmayer käsittelee väkivaltaisen kulttuurin muodostumista uskonnollisissa yhteisöissä ja erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ympäri maailmaa. Toisena pääjuonenaan hän pohtii uskonnon ja väkivallan yhteyttä yleisemmin.

Kirjan empiirinen osa esittelee tapaus-tutkimuksia eri uskonnoista ja eri puolilta maailmaa. Käsiteltävinä ovat kristinuskon (esimerkiksi aborttiklinikapommittajat, Pohjois-Irlanti), juutalaisuuden (Yitzhak Rabinin murha), islamin (World Trade Centerin pommi-isku 1993), sikhiläisyyden (terrori-isku Punjabissa) ja modernin buddhalaisuuden (Aum Shinrikyon sariini-iskut Tokiossa) nimissä tehdyt tai niihin liitetyt terroriteot. Osassa tapauksista Juergensmayer tukeutuu aiheesta tehtyyn aiempaan tutkimukseen, osassa narratiivia kuljettavat hänen omat kenttäyökokemuksensa sekä avainhenkilöiden haastattelut. Tyyliään tämä kirjan osio seuraa amerikkalaisessa uskontososiologiassa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana yleistynyttä keskustelevaa – paikoin jopa jutustelevaa – tyyliä, jossa niin sanottu asiakirjatieto yhdistyy henkilökohtaiseen reflektioon.

Kirjan viimeinen osa pyrkii systematisoimaan tapaustutkimusten antia. Vahvimmillaan Juergensmayer on kuvaillessaan uskonnollista väkivaltaa symbolisena performanssina. Terroriteot eivät ole ”arkista” väkivaltaa, vaan niiden tarkoitus on kuohtua, saada aikaan yhteiskunnallinen reaktio. Uskonto toimii retorisena oikeutuksena etenkin yhteiskunnissa, joissa uskonnolla on keskeinen rooli rajojen määrittämisessä. Marttyyriudesta ja demonisoinnista puhuessaan teksti liikkuu jossakin perinteisemmällä vesillä. Originaalia argumentaatiosta ei tee se, että kirjoittaja hie-man ontuvasti puhuu ”satanisoinnista”

(*satanzation*) perinteisemmän demonisoinnin sijaan. Kirjan heikoin kohta on nojatuo-
lifreudilainen teoretisointi, jossa etenkin
Lähi-idän terroritekoja selitellään nuorten
miesten seksuaalisella turhautumisella. Täl-
lainen argumentaatio resonoi epäilemättä
amerikkalaisessa lukijakunnassa, jolle psy-
koanalyttinen maailmankuva on arki-
sempi. Ainoana (tai edes hegemonisena)
väkivallan selityksenä se on kuitenkin epäi-
lyttävä.

Terror in the mind of god pyrkii monella
tapaa olemaan uskonnon ja terrorismin
tutkimuksen perusteos – asema jonka se
on myös jossain määrin saavuttanut. On
selvää, että kukaan aihetta tutkiva ei voi
kirjaa ohittaa. Se sisältää tärkeitä huo-
mioita ja kiinnostavia tapaustutkimuk-
sia, jotka kuitenkin tuntuvat jo kymme-
nessä vuodessa vanhenneen melkoisesti.
Kirjan jutusteleva tyyli tekee siitä helposti
luettavan mutta samalla kevyen lukuko-
kemuksen. Henkilökohtaisesti olen koke-
nut Bruce Lincolnin (2003) kirjan *Holy ter-*

*rors: Thinking about religion after September
11* antoisampana. Samoin David Bromleyn
ja Gordon Meltonin (2002) toimittama
Cults, religion and violence on monella tapaa
vakuuttavampi teos, vaikka keskittyikin
lähinnä niin sanottuihin uusiin uskonnolli-
siin liikkeisiin.

Lopuksi, median ja viestinnän tutkijalle
kirjassa on vain vähän antia. Tämä on mer-
kittävä puute, ottaen huomioon globaalien
kommunikaation merkityksen uskonnolli-
sesti oikeutetun väkivallan sanoman leviä-
misessä sekä terrorismin kuvaston raken-
tumisessa.

Kirjallisuus

- Bromley, David & Melton, Gordon (toim.)
(2002). *Cults, religion and violence*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Lincoln, Bruce (2003). *Holy terrors: Thinking
about religion after September 11*. Chicago:
University of Chicago Press.

Marko Ampuja

Väkivallan verkostot ja virtaukset

Appadurai, Arjun (2006). *Fear of small numbers: An essay on the geography of
anger*. London: Duke University Press, 153 s.

► Intialaissyntyinen, Yhdysvalloissa kan-
nuksensa hankkinut antropologi Arjun
Appadurai nousi 1990-luvulla laajaan kan-
sainväliseen tietoisuuteen esseekokoel-
mallaan *Modernity at large* (1996), joka
on akateemisen globalisaatioteorian kes-
keisimpiä teoksia. Sen pääteemana oli
väite, että kansallisvaltioiden säätelemä
moderni poliittinen ja kulttuurinen järjes-
tys on tulossa tiensä päähän. Tämän aihe-

uttavat ihmisten, ideoiden, median, tekno-
logian ja rahan monimutkaisesti toisiinsa
kytkeytyvät maailmanlaajuiset virtaukset,
jotka eivät noudata valtiollisten rajojen,
territoriaalisten hallintamekanismien ja
itseensä sulkeutuvien kansallisten kulttuu-
rien logiikkaa.

Muodostuva uusi globaali järjestys on
Appadurain mukaan aiempaa liikkuvai-
sempi, monenkeskisempi ja epävarmempi.